

Houses of Worship: The House Minyan in Halakha and Communal Life

I. The Shul's Impact on תפילה

1. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ו עמוד א

תניא אבא בנימין אומר אין תפלה של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת שנאמר לשמוע אל הרנה ואל התפלה במקום רנה שם תהא תפלה

2. טור אורח חיים הלכות תפלה סימן צ

לא יתפלל אדם אלא בב"ה עם הצבור דא"ר יוחנן אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בב"ה פירוש עם הצבור

3. בית יוסף אורח חיים סימן צ אות ט (א) ד"ה לא יתפלל

בפרק קמא דברכות (ח.) ומפרש רבינו דבבית הכנסת דקאמר היינו עם הציבור ומשמע מדבריו שאם אינו מתפלל עם הציבור לא שאני לן בין מתפלל בבית הכנסת למתפלל בבית אחר

4. רבינו יונה על הרי"ף מסכת ברכות דף ד עמוד א

אימתי עת רצון בשעה שהצבור מתפלל. ואומרים הגאונים ז"ל שאפי' כשאין האדם הולך לבהכ"נ יש לו לשער שיתפלל בשעה שמתפללין הקהל ועוד אמרו שאפילו כשאין הצבור מתפללין יש לו לאדם להתפלל לבהכ"נ מפני שהוא קבוע ומיוחד לתפלת צבור

5. רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ח הלכה א

תפלת הציבור נשמעת תמיד ואפילו היו בהן חוטאים אין הקדוש ברוך הוא מואס בתפלתן של רבים, לפיכך צריך אדם לשתף עצמו עם הציבור, ולא יתפלל ביחיד כל זמן שיכול להתפלל עם הציבור, ולעולם ישכים אדם ויעריב לבית הכנסת שאין תפלתו נשמעת בכל עת אלא בבית הכנסת, וכל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו מתפלל בו עם הציבור נקרא שכן רע.

6. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת ברכות פרק ה

רבי אבהו בשם רבי אבהו [שם נה ו] דרשו את ה' בהמצאו איכן הוא מצוי בבתי כנסיות ובבתי מדרשות [שם נה ו]

7. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת ברכות פרק ד

ר' אבא רבי חייא בשם רבי יוחנן צריך אדם להתפלל במקום שהוא מיוחד לתפילה ומה טעם [שמות כ כא] בכל המקום אשר אזכיר את שמי אשר תזכיר את שמי אין כתב כאן אלא בכל המקום אשר אזכיר

8. שאילתות דרב אחאי פרשת ויצא שאילתא כב

שאילתא דמחייבין דבית ישראל לצלויי בכנישתא דמייחדא לצלויי כדאשכחן ביעקב דצלי בבי מוקדשא היכא דמייחדא לצלותא דכתיב ויפגע במקום ואין פגיעה אלא תפילה

9. הגהות מיימוניות הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ח הלכה א

ר"י נשאל על אחד שהדיר את חבריו מליכנס לביתו על דעת רבים ובית הכנסת בביתו אם יכול להתיר את נדרו לילך לבית הכנסת להתפלל אעפ"י שאין מניין בעיר אפילו עם המודר והשיב נ"ל כי דבר מצוה הוא ולא מיבעיא היכא דאיתא מניין לפרקים אלא אפילו לא היה מניין לפרקים מצוה הוא שישתפנו לתפלה ובית אלהים יהלכו ברגש כיון שכבר קבעו שם מקום לתפלתן ומתוך כך קובעים עצמן יותר לתפלה ומכוונים את לבן לאביהן שבשמים וקובעין יותר מקום לתפלתן מתוך שמתפללים במקום המיוחד להם להתפלל ויכול להתיר את נדרו כדי לילך לבית הכנסת להתפלל עם חבריו ותפלתו של אדם נשמעת בבית הכנסת יצחק ב"ר שמואל זלה"ה ע"כ:

II. A Communal Institution

10. רמב"ם הלכות שכנים פרק ו הלכה א
כופין בני העיר זה את זה לעשות חומה דלתים ובריה לעיר ולבנות להן בית הכנסת ולקנות ס"ת ונביאים וכתובים כדי שיקרא בהן כל מי שירצה לקרות מן הצבור.
11. רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק יא הלכה א
כל מקום שיש בו עשרה מישראל צריך להכין לו בית שיכנסו בו לתפלה בכל עת תפלה ומקום זה נקרא בה"כ = בית הכנסת, וכופין בני העיר זה את זה לבנות להם בה"כ ולקנות להם ספר תורה נביאים וכתובים.
12. תוספתא מסכת בבא מציעא (ליברמן) פרק יא הלכה כג
כופין בני העיר זה את זה לבנות להן בית הכנסת ולקנות להן ספר תורה ונביאים
13. שו"ת אגרות משה חושן משפט חלק א סימן מא
...והיוב בנין ביהכ"נ נמי הוא רק דין שעל הקהל ביחד דמצד הדין להתפלל בעשרה אם אך יש מקום שיתפללו באיזה בית סגי מצד חיוב היחיד שיש על גופו, אך שאף שיש מקום להתפלל בעשרה יש חיוב לבנות ביהכ"נ שיהיה מקום מקודש המוכן לתפלה כדאיתא ברמב"ם רפי"א מתפלה שכתב כ"מ שיש בו עשרה מישראל צריך להכין לו בית שיכנסו בו לתפלה בכל עת תפלה, ובארתי שהוא אף שמתפללין בעשרה באיזה בית דאל"כ לא הי"ל לכתוב אלא שצריך להתפלל בעשרה וממילא ידעינן דאם לית להו מקום מוכרחין לבנות ביהכ"נ אלא ודאי שאף כשיש שם מקום להתפלל בעשרה מחוייבין לבנות ביהכ"נ שיהיה מקודש בקדושת ביהכ"נ להתפלל שם, אבל חיוב זה הוא על הקהל ביחד כלשון הרמב"ם ולא על היחיד וממילא אינו חיוב לחייב גם לפי נפשות ולכן הוא רק לפי ממון לבד בליכא מנהג...
14. רמב"ם הלכות דעות פרק ד הלכה כג
כל עיר שאין בה עשרה דברים האלו אין תלמיד חכם רשאי לדור בתוכה, ואלו הן: רופא, ואומן, ובית המרחץ, ובית הכסא, ומים מצויין כגון נהר ומעין, ובית הכנסת, ומלמד תינוקות, ולבלר, וגבאי צדקה, ובית דין מכים וחובשים.
15. רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק יא הלכה ב
כשבונים בית הכנסת אין בונים אותה אלא בגבהה של עיר שנאמר בראש הומיות תקרא, ומגביהין אותה עד שתהא גבוהה מכל חצרות העיר שנאמר ולרומם את בית אלהינו, ואין פותחין פתחי הכנסת אלא במזרח שנאמר והחונים לפני המשכן קדמה, ובונים בו היכל שמניחין בו ספר תורה, ובונים היכל זה ברוח שמתפללין כנגדו באותה העיר, כדי שיהיו פניהם אל מול ההיכל כשיעמדו לתפלה.
16. צ"ח מסכת ברכות דף ו עמוד א
ובזה אפשר דוקא שם כשיתפלל חוץ לבית הכנסת יתפלל יחידי אז מוטב להתפלל בבה"כ, אבל אם נזדמן לו בי עשרה המתפללים חוץ לבה"כ בצבור, ויש לו ברירה להתפלל עמהם בעשרה או ללכת לבה"כ שהוא מקום קבוע תמיד לתפלה, אבל שם לא ימצא עשרה כי כבר השלימו הציבור תפלתם, עדיף להתפלל בעשרה חוץ לבה"כ.

III. Ramifications

17. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ח עמוד א
אמר ריש לקיש כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס שם להתפלל נקרא שכן רע שנאמר כה אמר ה' על כל שכני הרעים הנגעים בנחלה אשר הנחלתי את עמי את ישראל
18. צ"ח מסכת ברכות דף ח עמוד א
ויש להסתפק אם גם במתפלל ביחיד ויש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס לתוכו גם כן נקרא שכן רע...

ועוד אני מסתפק, מי שיש לו בית הכנסת אצל כותל ביתו וחלון פתוח לו שם לבית הכנסת, ומשם מראה פניו לצבור, שזה מצטרף עמהם לעשרה כמבואר בש"ע או"ח סי' נ"ה סעיף י"ד, אם מועיל זה להיות נחשב כאילו עומד בבה"כ, או דלמא אף דנחשב מתפלל בציבור מ"מ אינו נחשב נכנס לבית הכנסת. ולצורך אדם חלוש שקשה עליו טורח דוחקא דציבורא, אפשר להקל.

19. משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפלה סימן צ סעיף יא

(לח) נקרא וכו' - דכן דרך שכנים הרעים שאין נכנסין לבית חביריהם. וע' באחרונים שכתבו שאפילו אין שם מנין עשרה דהא סתמא קתני ובפמ"ג מסתפק בזה. ואם מתפלל בביתו בעשרה בכל גווי אינו נקרא שכן רע דכל בי עשרה שכינתא שריא ומיהו עכ"פ מידי חובת בהכ"נ לא נפיק אא"כ אותו המקום שמתפללין בו קבוע לקדושה:

20. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף כז עמוד ב

משנה אין מוכרין את של רבים ליחיד מפני שמורדין אותו מקדושתו דברי רבי מאיר אמרו לו אם כן אף לא מעיר גדולה לעיר קטנה גמרא שפיר קאמרי ליה רבנן לרבי מאיר ורבי מאיר מעיר גדולה לעיר קטנה מעיקרא קדישא השתא נמי קדישא מרבים ליחיד ליכא קדושה ורבנן אי איכא למיחש כי האי גוונא נמי איכא למיחש משום ברב עם הדרת מלך

21. שו"ת רדב"ז חלק ג סימן תעב (תתקי)

וא"ת הא אמרינן דאינו דומה קלוס המלך והדרתו במתקלס באנשים מרובים לקלוס שהוא מתקלס באנשים מעטים והכי אמרינן לענין מגלה והלל וברכות ולענין תפלה וקרא כתיב ברוב עם הדרת מלך וכתיב נמי הן אל כביר לא ימאס ובשלמא יחיד ההולך להתפלל בב"ה אחרת הרי נתוסף על אותו הקהל ואיכא הכי ברוב עם אבל צבור המתחלק אף על פי שהם רשאים הואיל ואיכא עדה בכל אחד מהם מ"מ לא יפה עושין דברוב עם הדרת מלך וכדכתיבנא. הא לא קשיא דכיון שהם לבות חלוקים אין קלוסן עולה יפה ולפיכך נהגו בכל גלילות ישראל שכל בני עיר ולשון אחד עושין להם קהל בפני עצמו ולא יתערבו עם אנשי עיר ולשון אחר ולא היה אחד מהרבנים שמיחה בידם כי בחלוק המקומות והלשונות יתחלקו הלבבות ואין קלוסן עולה יפה ובהיותם כולם בני עיר אחת ולשון אחד יהיה השלום מתוך ביניהם לפי שכל אחד מכיר מקומו וערכו.

22. מגן אברהם על שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפלה סימן צ סעיף ט

(טו) עם הצבור. אף על פי שיכול להתפלל בביתו ב' מ"מ ברוב עם הדרת מלך עסי"ח וס"ס תר"ץ:

23. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רסג סעיף יב

אם רוב הקהל קבלו עליהם שבת, המיעוט נמשכים אחריהם על כרחם.

24. משנה ברורה סימן רסג ס"ק נא

אם רוב הקהל - ואם רוב הקהל לא היו בבהכ"נ אין נמשכין אחר המיעוט וכן בעיר שיש בה בתי כנסיות הרבה אין אחת נמשכת אחר חברתה ואפילו אם באחת רוב אבל אם עושה מנין בביתו אפי' מנין קבוע בטל אצל הרוב [דה"ח]:

IV. Conclusion

25. ספורנו במדבר פרק כד פסוק ה

(ה) מה טובו אהליך יעקב. בתי מדרשות. כענין יושב אהלים (בראשית כה, ד) וכענין וישכון באהלי שם (שם ט, כז) וכן והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד (שמות לג, ז): משכנותיך. בתי כנסיות ומקדשי אל המיוחדים לשכן שמו שם ולקבל תפלת המתפללים. ואמר מה טובו כי לא בלבד הם מטיבים לעוסקים בהם אבל מטיבים לכל האומה כמו שיוורה שם יעקב שישאר בעקב ובאחרית הכל ולא יסוף וכמו שיוורה שם ישראל לשרר עם אלהים ועם אנשים:

26. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף כט עמוד א

תניא רבי אלעזר הקפר אומר עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל